

АНОТАЦІЯ

Пономаренко О.А. Особливості українського національного світогляду та їхній вплив на формування поведінкових рис сучасного українського персонажа в аудіовізуальних мистецтвах - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту на здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво». – Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого, Міністерство культури та інформаційної політики України, Київ, 2025.

Зміст анотації. У полі даного наукового обґрунтування є процес впливу українського національного світогляду на поведінкові риси персонажа в сучасному аудіовізуальному мистецтві.

Актуальність мистецького проєкту полягає в потребі дослідження причинностей формування українського національного світогляду в контексті його впливу на поведінку сучасних українських персонажів в аудіовізуальному мистецтві. Необхідність цього полягає в гострій потребі створення поведінкової моделі героя-борця, героя-переможця, як носія моральних цінностей та взірця для наслідування української культурної орієнтації для глядачів. Подібний вплив сприятиме наближенню до розуміння власної ідентичності серед українського суспільства на емоційно-чуттєвому рівні.

Мета дослідження полягає у встановленні закономірного зв'язку між причинами формування світогляду українського національного героя та специфікою проявлення його поведінкової природи в екранному творі. Основною ціллю дослідження є створення палітри поведінкових проявів українського персонажа в аудіовізуальних творах, що на несвідомому рівні

сприймається глядачем та дозволяє транслювати тему екранного видовища максимально точно, сприяючи розвитку української культури.

Наукова новизна обґрунтування полягає в тому, що авторкою **вперше** досліджено поведінку екранного персонажа, як спосіб вираження українського національного світогляду. Дослідження причинностей формування поведінки персонажів, їх ціннісних орієнтирів та мотиваційних важелів, що спонукають до проявлення поведінки, дозволяє створювати екранні образи, які органічно прийматимуться глядачами на інтуїтивному рівні, як еталонні моделі для наслідування.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у дослідженні процесу формування поведінки українського екранного персонажа під впливом різноманітних чинників, що обумовлюють специфіку прояву української національної етнопсихології.

У дослідженні вперше теоретично:

- здійснено порівняльний аналіз поведінки героїв з різних географічних регіонів України;
- означено вектори ціннісних пріоритетів, що дозволили сформулювати особливості поведінки архетипного українського екранного героя;
- окреслено діапазон тем, конфліктне вирішення яких буде здійснено за допомогою моделювання поведінки героїв, що викликають емоційне резонування у глядача внаслідок впізнаваності на інтуїтивному рівні.

Уточнено:

- причинності формування поведінкового прояву сучасних українських національних екранних персонажів;
- особливості впливу жанрової приналежності екранного твору на поведінкову природу персонажів в аудіовізуальному мистецтві;
- режисерські механізми формування характеру персонажа за допомогою його поведінкового прояву.

У дослідженні вперше практично:

- обґрунтовано основні причини формування поведінки українського національного героя;
- побудовано механізм влучання теми аудіовізуального твору за допомогою поведінки екранних персонажів на емоційно-чуттєве тло глядацької аудиторії;
- окреслено основні принципи режисерської методології в селекції проявів поведінки відповідно жанрового рішення екранного твору;
- висвітлено поведінкові ознаки сучасного українського персонажа задля розвитку національного світогляду внаслідок актуалізації тем та впізнавання й наслідування поведінкової моделі сучасного героя залученою глядацькою аудиторією.

В першому розділі проаналізовано концепції українських етнопсихологів Кульчицького О. у праці «Риси характерології українського народу» та Яніва В. у праці «Нариси до історії української етнопсихології». Розглянуто та проаналізовано наукові праці з дослідження української етнопсихології Пономарьова А. та Дашкевич Я. Також опрацьовано дослідження поведінкових проявів у фольклористиці Бодянського О., Куліша П., Драгоманова М. та інш.

Проаналізовано дослідження української поведінкової природи у наукових працях Франка І., Нечуя-Левицького І., Ліни Костенко, Забужко О. та інш.

Проаналізовано втілення образів характеру українського героя в творчості Шевченка Т. Г., Лесі Українки, Нечуя-Левицького І., Карпенка-Карого І. К..

У другому розділі досліджено природу формування ціннісного світогляду української нації на підставі аналізу сакрального значення архаїстичних вірувань, що були сформовані за часів язичництва та були орієнтовані на природу довколишнього світу.

Досліджено природу формування ціннісного світогляду української нації на підставі аналізу сакрального значення архаїстичних вірувань, що були сформовані за часів язичництва та були орієнтовані на природу довколишнього світу. Проаналізовано процес ціннісної трансформації українського екранного героя в різні культурно-історичні періоди. Основною науковою працею по дослідженню режисерських методів творення образного рішення персонажа за допомогою поведінки стала робота Кісіна В. Б. «Режисура як мистецтво та професія».

Уточнено зв'язок міфопоетичної спадщини українського народу та ціннісної орієнтації сучасного екранного героя в його поведінковому прояві. Обґрунтовано процес безперервного наслідування традицій та культурних цінностей, що забезпечує збереження національної ідентичності попри історичні випробування, що долали українці. Артикульовано визначальні сутнісні орієнтири українського світогляду, особливості його чуттєво-емоційного та кордоцентричного проявлення.

У третій частині наукового дослідження предметно розглянуто зв'язок між ландшафтом походження, історичним минулим, політичними поглядами, релігійними переконаннями героя та проявом його поведінки в екранній історії. Розглянуто особливості адаптивних пристосувань персонажа відповідно до місця, часу та жанру екранного твору.

На прикладах досліджуваних аудіовізуальних творів сформульовано основні теми української ментальності та їх конфліктне втілення. Розглянуто творчі доробки таких режисерів, як Осика Л., Миколайчук І., Івченко В.І., Ілленка Ю. - приклади втілення характеру українського персонажа за часів радянської диктатури. Проаналізовано втілення українського характеру в аудіовізуальному мистецтві за часів Незалежності на прикладах фільмів Саніна О., Сухолиткого-Собчука Д., Ладигіна Я., Буадзе З., Березаня О.. Окрему частину дослідження становить аналіз творчості молодих режисерів майстерні Вітра В.П.,

серед яких творчі доробки Висневського І., Степашко О., Гонтар Я., Пономаренко О.

Досліджено приклади проявів основних архетипів екранних персонажів (Великий Батько, Лицар, Тінь, Матір, Повія, Діва та інш.) в контексті теорії Юнга К.-Г..

У висновках підкреслено актуальність предмета дослідження, перераховано наукові завдання, які вдалось досягти, розкрито практичну цінність предмета для творчого освітнього процесу та галузі аудіовізуального мистецтва загалом.

Проведене наукове дослідження реалізовано в мистецькій складовій у вигляді науково-популярного фільму «Феномен поведінки», що складається з п'яти розділів. Екранний твір складається з цитат досліджуваних екранних творів (ігрових та документальних), аналізу та висновків авторки, графічних зображень зв'язку екранного образу поведінки персонажа, процесу впізнавання глядачем.

Теоретичне і практичне дослідження спонукає до пошуку новаторських методів та інноваційних підходів до організації навчального процесу та відображає основу для подальшої професійної діяльності українських режисерів аудіовізуальних творів.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел і додатків.

Ключові слова: *поведінка екранного персонажа, український світогляд, тема фільму, герой, впізнавання, глядач, ідентичність, аудіовізуальні мистецтва, архетип.*

SUMMARY

Ponomarenko O.A. Peculiarities of the Ukrainian national worldview and their influence on the formation of behavioral traits of the modern

Ukrainian character in the audiovisual arts - Qualifying scientific work as a manuscript.

Scientific substantiation of a creative art project for the degree of Doctor of Arts in the specialty 021 “Audiovisual Art and Production.” - Kyiv National I. K. Karpenko-Kary Theatre, Cinema and Television University, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Kyiv, 2025.

Content of the annotation. The field of this scientific substantiation is the process of influence of the Ukrainian national worldview on the behavioral traits of the character in contemporary audiovisual art.

The relevance of the art project lies in the need to study the causes of the formation of the Ukrainian national worldview in the context of its influence on the behavior of contemporary Ukrainian characters in audiovisual art. The need for this lies in the urgent need to create a behavioral model of a fighter hero, a winning hero, as a carrier of moral values and a role model of Ukrainian cultural orientation for the audience. Such influence will help Ukrainian society come closer to understanding its own identity on an emotional and sensual level.

The purpose of the study is to establish a natural connection between the reasons for the formation of the worldview of the Ukrainian national hero and the specifics of the manifestation of his behavioral nature in the screen work. The main purpose of the study is to create a palette of behavioral manifestations of the Ukrainian character in audiovisual works, which is perceived by the viewer at the unconscious level and allows to broadcast the theme of the screen spectacle as accurately as possible, contributing to the development of Ukrainian culture.

The scientific novelty of the substantiation is that the author is the first to study the behavior of a screen character as a way of expressing the Ukrainian

national worldview. The study of the causes of the formation of character behavior, their value orientations and motivational levers that encourage the manifestation of behavior allows us to create screen images that will be organically accepted by viewers on an intuitive level as reference models for imitation.

The scientific novelty of the results obtained is the study of the process of shaping the behavior of the Ukrainian screen character under the influence of various factors that determine the specifics of the manifestation of Ukrainian national ethnopsychology.

In the study, for *the first time theoretically*:

- a comparative analysis of the behavior of characters from different geographical regions of Ukraine was carried out;

- the vectors of value priorities were identified, which allowed us to formulate the peculiarities of the behavior of the archetypal Ukrainian screen hero;

- outlined the range of topics whose conflict resolution will be carried out by modeling the behavior of characters that cause emotional resonance in the viewer due to intuitive recognition.

It is *clarified*:

- the causes of the formation of behavioral manifestations of modern Ukrainian national characters;

- peculiarities of the influence of the genre of the screen work on the behavioral nature of characters in audiovisual art;

- director's mechanisms of forming the character's character through its behavioral manifestation.

The study is the first to practically:

- the main reasons for the formation of the behavior of the Ukrainian national hero are substantiated;

- the mechanism of hitting the theme of an audiovisual work with the help of the behavior of screen characters on the emotional and sensual background of the audience is built;

- the basic principles of the director's methodology in the selection of behavioral manifestations in accordance with the genre of the screen work are outlined;

- the behavioral features of a modern Ukrainian character are highlighted for the development of the national outlook as a result of actualization of topics and recognition and imitation of the behavioral model of a modern hero by the audience.

The first chapter analyzes the concepts of Ukrainian ethnopsychologists O. Kulchytsky in his work “Features of the Characteristics of the Ukrainian People” and V. Yaniv in his work “Essays on the History of Ukrainian Ethnopsychology”. The scientific works on the study of Ukrainian ethnopsychology by A. Ponomarev and J. Dashkevych are reviewed and analyzed. The study of behavioral manifestations in the folklore of O. Bodiansky, P. Kulish, M. Drahomanov and others is also processed.

The research of Ukrainian behavioral nature in the scientific works of Franko I., Nechuy-Levytsky I., Lina Kostenko, Zabuzhko O. and others is analyzed.

The embodiment of the images of the character of the Ukrainian hero in the works of Taras Shevchenko, Lesya Ukrainka, Nechuy-Levytsky, Karpenko-Kary.

The second section examines the nature of the formation of the value worldview of the Ukrainian nation based on the analysis of the sacred meaning of archaic beliefs that were formed in the times of paganism and were focused on the nature of the surrounding world.

The nature of the formation of the value worldview of the Ukrainian nation is studied on the basis of the analysis of the sacred meaning of archaic

beliefs that were formed in the times of paganism and were focused on the nature of the surrounding world. The author analyzes the process of value transformation of the Ukrainian screen hero in different cultural and historical periods. The main scientific work on the study of directorial methods of creating a character's imaginative solution through behavior was the work of Kisin V. B. "Directing as an Art and a Profession".

The connection between the mythopoetic heritage of the Ukrainian people and the value orientation of the modern screen hero in his behavioral manifestation is clarified. The process of continuous inheritance of traditions and cultural values, which ensures the preservation of national identity despite the historical trials that Ukrainians have overcome, is substantiated. The defining essential landmarks of the Ukrainian worldview, the peculiarities of its sensory-emotional and cordocentric manifestation are articulated.

In the third part of the research, the connection between the landscape of origin, historical past, political views, religious beliefs of the character and the manifestation of his behavior in the screen story is substantively considered. The peculiarities of the character's adaptive adaptations to the place, time and genre of the screen work are considered.

On the examples of the studied audiovisual works, the main themes of the Ukrainian mentality and their conflictual embodiment are formulated. The creative works of such directors as L. Osyka, I. Mykolaychuk, V. Ivchenko, and Y. Illyenko are considered as examples of the embodiment of the Ukrainian character during the Soviet dictatorship. The author analyzes the embodiment of the Ukrainian character in audiovisual art during the period of Independence on the examples of films by O. Sanin, D. Sukholytkyi-Sobchuk, Y. Ladyhin, Z. Buadze, and O. Berezan. A separate part of the study is the analysis of the work of young directors of V.P. Vitra's workshop, including the works of I. Vyshnevsky, O. Stepashko, Y. Hontar and O. Ponomarenko.

Examples of manifestations of the main archetypes of screen characters (Great Father, Knight, Shadow, Mother, Prostitute, Maiden, etc.) in the context of Jung's theory are studied.

The conclusions emphasize the relevance of the subject of the study, list the scientific tasks that have been achieved, and reveal the practical value of the subject for the creative educational process and the field of audiovisual art in general.

The conducted scientific research is realized in the artistic component in the form of a popular science film “The Phenomenon of Behavior”, consisting of five chapters. The screen work consists of quotes from the studied screen works (fiction and documentary), the author's analysis and conclusions, graphic images of the connection between the screen image and the character's behavior, and the process of recognition by the viewer.

The theoretical and practical research encourages the search for innovative methods and innovative approaches to the organization of the educational process and reflects the basis for further professional activity of Ukrainian audiovisual directors.

The work consists of an introduction, three chapters, a conclusion, a list of references and appendices.

Keywords: behavior of the screen character, Ukrainian worldview, film theme, hero, recognition, viewer, identity, audiovisual arts, archetype.